

Kansallisen kielen politiikkaa

ANTTI SALONIEMI

Analyysin alla Irma Sulkusella on ollut kuusi vuosikymmentä SKS:n historiaa. Tarkastelujakson kääntymässä loppuilleen, 1800-luvun viimeisille kymmenille, on jo päästy tuttuun ja turvalliseen järjestykseen. Yrjö Koskisen tahdittaman poliittisen fenomenian hengessä myös SKS on saatu vihdoin valmiiksi edustamaan suomalaisen kansan tahtoa. Edustuksen henki on kuitenkin vähän taannoisen DDR:n taannoisen valtapuolueen tapaista. Sulkusen sanoin ”kansaa tahdottiin edustaa, mutta sen ei tahdottu edustavan itse itseään”.

* * *

1800-luvun loppuun mennessä SKS oli siis jo vakiintunut kansallinen instituutio. Muhkean kivilinnan nostaminen keskele Helsinkiä vielä alleviivasi tätä asemaa. Tutkimuksessaan Sulkunen haastaa lukijan matkalle tämän vaikutusvaltaisen järjestön muotoutumiseen Retki on kummallinen ja kiehtova tulkintojen peililasi. Reitin varrella mikään ei enää näytäkään itsestään selvältä. Klassinen kysymys, ”mitä on olla suomalainen”, saa aina kerran toisensa jälkeen uusia tulkintoja ja kiistämisiä. Kansallisten voittojen lopputulokset eivät enää olekaan ainut suunta, mistä orastavan poliittisen julkisuuden ja kansalaisyhteiskunnan synnyn määreitä voidaan tarkastella. Yksi kirjan pääluvuista on otsikoitu ”Kielen politisoituminen”, yhtä hyvin se voisi olla koko tutkimuksen ot-

sikko. Keskeinen, ellei jopa keskeisin, teema tutkimuksessa on kielen, kansallisuuden ja kansalaisuuden määrittely ja työstäminen politiikan käyteaineeksi. Tähän kaikkeen on tietenkin kudottu sisään myös aimo annos suomalaisten humanististen tieteiden oppihistoriaa.

Kansallisten kysymysten julkinen määrittely on harvemmin historiassa sujunut ilman taisteluja ja vaihtamisia. Ravistellessaan monoliittista kertomusta kansakunnan synnystä Sulkunen pitää tarkkaan silmällä myös peruutuspeilin näkymiä ja pyrkii tätä kautta tavoittamaan kanonisoitujen tulkintojen ulkopuolelle tuomittujen tulkintojen historiaa. Eiväthän ne näkyvät tuosta horisontista aina kovin kunniakkaita ole. Nyttemmin kansakunnan kaapinpäällystän suurmiehille ei tieteilisyyteen ja/tai kansalliseen etuun verhottu, joskus perin julmakin, vallankäyttö ollut lainkaan vierasta. Panettelemisen into tai viehtymys juoruiluun ei motivoi Sulkusta näitä kiistoja ja kurimuksia kertailemaan; oleellista on, että kerta toisensa jälkeen niistä avautuu kiinnostavia näköaloja kansallisen kulttuurin ydinkysymysten määrittelyyn.

Carl Axel Gottlundin ja Daniel Europeaeuksen Suomi ulottui Vermlannin metsiin ja inkerikkojen asuinalueille. Poliittiset suhdanteet ja henkilökohtaiset intressit eivät kuitenkaan näiden tulkintojen vakiintumista sallineet. Jälkimaine muistaa Gottlundista useimmin vain hänen luonteensa ylivoimaisen vaikeu-

Irma Sulkunen
Suomalaisen Kirjallisuuden
Seura 1831–1892
SKS, 2004
310 s.

den. Sulkunen nostaa esiin hänen kielipolitiikastaan kuitenkin tärkeitä ja ajankohtaisiakin korostuksia: Gottlundille oleellista oli etnisten ryhmien – olivat he sitten savolaisia, saamelaisia tai metsäsuomalaisia – oikeuksien ajaminen ja erojen tunnustaminen, ei siis vaatimus sulautumisesta yhden kanonisoidun kulttuurin muottiin.

Ylipäättänsä ilmansuunnat ja maantiede ovat ulottuvuuksia, joiden varaan Sulkunen paljolti tulkintojaan rakentaa. Näkökulma on tuore ja siihen pohjaavat ajatuskulut tuntuvat uskottavilta. Kysymys ei ole vain siitä, missä Suomen rajat kulkevat, vaan myös siitä, että maailma todella näytti erilaiselta Itä- kuin Länsi-Suomesta katsottuna.

* * *

Kirjoilla on kohtalonsa. Muun ohella SKS on ollut kättilöimässä syntymässä olevan suomalaisen kirjallisuuden kahta varhaisista monumenttia, Kalevalaa ja Seitsemää veljestä. Jo kouluvuosilta muistamme, että Kalevalan ensimmäinen painos ei ollut mikään myyntimenestys. Syiksi on yleensä annettu kirjallisen kulttuurin hentous ja lukevan yleisön vähyys. Sulkunen tarjoaa asiaan hieman toisenlaista tul-

kintaa. On projektiivista ajattelua väittää, että Kalevala heti painosta tullessaan olisi ollut se suuri kansallinen eepos. Kysymys oli pikemminkin siitä, että tuosta kansanrunouskoosteesta piti aktiivisesti tehdä sellainen. Elias Lönnroth sommitteli Kalevalan, mutta vielä tarvittiin M. A. Castrénin aktiivinen työ nostamaan se kansalliseksi kulttuurikirjaksi. Kaiken kaikkiaan aivan erityisen kiehtovalta asialta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran tarinan kuluessa alkaa tuntua kansanrunouden keräämisen, julkaisemisen ja tutkimisen historia. Puuhastelu kansanrunouden ympärillä ei missään käänteessä ollut pelkkää pyyteetöntä toimintaa, Sulkunen erittelee

ansiokkaasti niitä prosesseja, jotka kulloinkin säätelivät käsitystä oikeasta ja autenttisesta kansanrunoudesta.

Seitsemän veljeksien kohtalon ruodinnassa Sulkunen kytkee August Ahlquist-Oksasen oman vaikean suhteen SKS:ään kirjan teilaukseen. Kuuluisassa lynkkauksessa ei ollut kysymys pelkästään vääränlaisen kansankuvan synnyttämästä närkästyksestä. Mukana oli myös kosolti katkeruutta loukkauksista, joita Ahlquist-Oksanen katsoi seuran suunnalta saaneensa. Aleksis Kivestä ja hänen romaanistaan muodostui kriitikolle ”kanava padottujen tunteiden ja kertyneiden kaunojen purkautumiselle”. Mitä alkeellisemmaksi te-

os voitiin osoittaa, sitä nolompaan asemaan myös kirjan julkaisijat joutuisivat.

* * *

Kirjan antia terävöittävät Ilo-na Pikkasen pienoisbiografioista koostuva henkilögalleria ja Kirsi Kerävuoren kokoama jäsentiedosto. Lavertelu ei kuulu Irma Sulkusen paheisiin. Hän jättää suosiolla lukijalle sen, mikä lukijalle kuuluu. Viimeistely ja tiivis, paikoitellen liki lapidaarinen tyyli, ei päästä lukijaa aivan helpolla, mutta kun kirja vielä on ulkoasultaankin huoliteltu, houkutus palata kirjan äärelle miettimään isänmaallisia aiheita yhä uudelleen on melkoinen.

Pieni urhea kirja

ULLA VIERTOLA

Jo tämän kirjan alkusanat pyssäyttävät paatuneen, hajamielisen lukijan, sillä yhdeksän ensimmäistä riviä ovat silkkaa kauhua ja tuskaa. Tietoa me kaikki tänään tarvitsemme ja tiedon nimeen me yhteen ääneen vanomme, mutta yliopisto, tuo tiedon tuhatvuotinen koto, on ankan murroksen kourissa. Opiskelijoiden hallitsemattomat massat vyöryvät ovista sisään, lattioilla on opettajien särkyneiden tehtävänkuvien pirstaleita, ja tutkijoiden työ on päätkiytynyt painavaksi ja turvattomaksi. Kirjoittajien mukaan työskentely yliopistossa ei ole mitään ruu-

suilla tanssimista, vaan se tuottaa nykyään myös pahoinvointia ja surua. Mielenkiintoista luettavaa – mutta onko tämä kirja tarkoitettu vain niille, jotka kaipeavat vahvaa, realistista draamaa? Sielunsa silmin voi lukea ja nähdä tuon yliopistojen rasitetun henkilökunnan raahustamassa laitostensa käytävillä, kasvot tuskasta vääristyneinä kuin kreikkalaisen tragedian naamiot. Puistattavia näkymiä. Voiko tätä kirjaa lainkaan suositella heikkohermoisille? Mutta seuraavat lauseet jo onneksi lupaaivat lohdutusta: paperi kirkastuu, kun kirjoittajat vakuuttavat, että

Ilkka Pirttilä & Susan Eriksson-Piela:
Yliopistotyön kirot ja tähti-
hetket:
Kuinka kehittää hyvinvointia akateemisessa työssä?
Jyväskylä: Minerva
Kustannus Oy, 2004
126 s.

akateeminen todellisuus ja yliopistotyö voisivat olla toisenlaisia ja että on mahdollista puuttua niihin tekijöihin, jotka tuottavat työpahoinvointia. Hyväs-